

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2022-4.7>

**К. Ю. Гуз, ад'юнкт кафедри публічного управління
та адміністрування Національної академії внутрішніх справ**

РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ, ЯКІ МАЮТЬ ПРАВО НА МЕДИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я МВС УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Стаття присвячена проблемі реабілітації та збереження працездатності осіб, які мають право на медичне обслуговування в закладах охорони здоров'я МВС України сьогодні залишається актуальною. Адміністративно-політична ситуація в країні лише підіграє це питання. Наявність воєнного конфлікту на сході, криміногенна ситуація, економічна криза це лише деякі чинники впливу на погіршення психо-фізичного стану осіб, які мають право на медичне обслуговування та реабілітацію в закладах охорони здоров'я МВС України. Не можна не враховувати і професійне вигорання спричинене умовами служби працівників правоохоронних органів. Саме вони за своїми обов'язками мають справи з усіма верстами населення, починаючи з державних службовців і закінчуючи рецидивістами та особливо небезпечними елементами нашого суспільства. Це все призводить до погіршення фізичного та психологічного стану працівників правоохоронних органів для підтримки яких повинні здійснюватися належні заходи щодо їх реабілітації. Відсутність своєчасної кваліфікованої медичної допомоги і належної реабілітації може призвести до серйозних негативних наслідків як для самої особи, яка її потребує так і для його рідних і для суспільства в цілому.

В статті надано вичерпний перелік осіб, які мають право на отримання медичних послуг та реабілітації в закладах охорони здоров'я МВС України зазначена мета реабілітації, яка полягає у використанні всіх можливих засобів та способів для досягнення довголіття людиною, незважаючи на її вид професійної діяльності.

Саме за допомогою реабілітації можливо безболісне повернення осіб, які мають право на медичне обслуговування та реабілітацію в закладах охорони здоров'я МВС України до свого звичайного життя після отримання вад здоров'я у зв'язку з проходженням служби. Особи, на яких покладений обов'язок оберігати та захищати так само потребують піклування та захисту щодо їх здоров'я та психо-емоційного стану. Тому держава повинна не лише вимагати виконання своїх обов'язків, а й забезпечувати відновлення втраченого здоров'я особам, які мають право на медичне обслуговування та реабілітацію в закладах охорони здоров'я МВС України під час виконання своїх функціональних обов'язків.

Ключові слова: медичне обслуговування, реабілітація, фізичний стан, психологічний стан, правоохоронні органи.

K. Yu. Guz. Rehabilitation of persons entitled to medical care in health care institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: theoretical and legal characteristics

The article is devoted to the problem of rehabilitation and preservation of work capacity of persons entitled to medical care in health care institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, which remains relevant today. The administrative and political situation in the country only plays into this issue. The existence of a military conflict in the east, a criminogenic situation, and an economic crisis are just some of the factors influencing the deterioration of the psycho-physical condition of persons who have the right to medical care and rehabilitation in health care institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Professional burnout caused by the conditions of service of law enforcement officers cannot be ignored.

The article provides a comprehensive list of persons who have the right to receive medical services and rehabilitation in health care institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. The goal of rehabilitation is indicated, which is to use all possible means and methods to achieve longevity for a person, regardless of his type of professional activity.

It is with the help of rehabilitation that the painless return of persons who have the right to medical care and rehabilitation in the health care facilities of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine to their normal life after receiving health defects in connection with the service is possible. Persons who are entrusted with the duty to protect and defend also need care and protection regarding their health and psycho-emotional state.

Therefore, the state should not only demand the fulfillment of its obligations, but also ensure the restoration of lost health to persons who have the right to medical care and rehabilitation in health care institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine during the performance of their functional duties.

Key words: medical care, rehabilitation, physical condition, psychological condition, law enforcement agencies.

Постановка проблеми. Здоров'я людини є найголовнішою цінністю суспільства, тому саме сфера надання медичних послуг є предметом охорони і регулювання з боку держави та потребує постійного розвитку та вдосконалення. Збереження здоров'я є одним із завдань щодо реабілітації людини. Медична практика показує, що саме надання вчасної та якісної реабілітації для особи є запорукою повного або без значних втрат для важливих органів одужання. Реабілітація для осіб, які мають право на медичне обслуговування в закладах охорони здоров'я МВС України набуває особливого значення через специфіку покладених на

© К. Ю. Гуз, 2022

них обов'язків. Адже саме ця категорія осіб вразлива щодо погіршення стану здоров'я. Виконання своїх службових обов'язків може привести як до фізичних розладів чи травм так і до психологічних. Тому є вкрай важливим здійснювати вчасну реабілітацію щодо відновлення здоров'я та забезпечувати державне регулювання відповідної сфери.

Аналіз останніх досліджень. Питання надання якісної медичної допомоги були предметом дослідження науковців В. Авер'янова, І. Бухтіярової, В. Галунька, Т. Коломоєць, В. Колпакова, О. Кузьменко, О. Стрельченко, В. Стеценко, С. Стеценка, І. Сенюти, В. Радиша, В. Пашко та ін. Щодо питання реабілітації осіб, які мають право на медичне обслуговування та реабілітацію в закладах охорони здоров'я МВС України науковцями не достатньо досліджено.

Формування мети статті. Метою статті є надання ґрунтовної характеристики реабілітаційним послугам та визначенню категорій осіб, які мають право отримувати відповідні послуги в закладах охорони здоров'я МВС України.

Виклад основного матеріалу. Питання реабілітації осіб, які мають право на медичне обслуговування та реабілітацію в закладах охорони здоров'я МВС України набуває з кожним роком більшого розголосу та зазнає великих масштабів. Адміністративно-політична ситуація в країні лише підіграє це питання. Наявність воєнного конфлікту на сході, криміногенна ситуація, економічна криза це лише деякі чинники впливу на погіршення психо-фізичного стану осіб, які мають право на медичне обслуговування та реабілітацію в закладах охорони здоров'я МВС України. Не можна не враховувати і професійне вигорання спричинене умовами служби. Саме ця категорія осіб за своїми обов'язками мають справи з усіма верстами населення, починаючи з державних службовців і закінчуючи рецидивістами та особливо небезпечними елементами нашого суспільства. Це все призводить до погіршення фізичного та психологічного стану працівників осіб, які мають право на медичне обслуговування та реабілітацію в закладах охорони здоров'я МВС України для підтримки яких повинні здійснюватися належні заходи щодо їх реабілітації.

Доречним буде навести перелік осіб, які мають право на медичне обслуговування та реабілітацію в закладах охорони здоров'я МВС України. Відповідно до Наказу МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок медичного обслуговування в закладах охорони здоров'я МВС» [1] до цього переліку входить доволі широкий перелік, а саме: 1) державні службовці та працівники апарату МВС, територіальних органів з надання сервісних послуг МВС, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС; тобто всі працівники Міністерства внутрішніх справ та їх структурних підрозділів; 2) військовослужбовці Національної гвардії України (далі – НГУ), військовозобов'язані та резервісти, які призвані на навчальні або перевірочні та спеціальні збори, державні службовці та працівники головного органу військового управління НГУ, оперативного-територіальних об'єднань НГУ, з'єднань, військових частин (підрозділів), вищих військових навчальних закладів, навчальних військових частин (центрів), баз, закладів охорони здоров'я та установ; 3) поліцейські, державні службовці та працівники центрального органу управління поліцією, територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів поліції, науково-дослідних установ та установ забезпечення, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Національної поліції [1]; 4) державні службовці та працівники апарату Державної міграційної служби України (далі – ДМС), її територіальних органів та територіальних підрозділів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління ДМС; 5) поліцейські, військовослужбовці НГУ, державні службовці апарату МВС, які відповідно до законодавства відряджені (прикомандировані) до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, інших органів державної влади (закладів, установ) або органів місцевого самоврядування на час виконання відповідних повноважень на постійній основі із залишенням на службі в поліції, військовій службі, державній службі [1]; 6) особи, які зараховані на навчання за державним замовленням на денну форму до вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання, що належить до сфери управління МВС, – на період навчання. Поліцейські, які зараховані на навчання для проходження первинної професійної підготовки або післядипломної освіти за місцем дислокації вищого навчального закладу, – на період навчання. Військовослужбовці НГУ, які зараховані на навчання за державним замовленням на денну форму до вищого військового навчального закладу, навчальної військової частини (центрів) НГУ, – на період навчання; 7) громадяни України з числа: колишніх поліцейських, осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, які були звільнені зі служби за станом здоров'я, за віком, у зв'язку зі скороченням штату; колишніх працівників міліції, звільнених зі служби в органах внутрішніх справ за віком, хворобою або вислугою років; колишніх працівників міліції, які станом на день опублікування Закону України «Про Національну поліцію» проходили службу в органах внутрішніх справ і мали календарну вислугу не менше п'яти років і продовжили роботу в Міністерстві внутрішніх справ України або Національній поліції (їх територіальних органах, закладах та установах) на посадах, що заміщуються державними службовцями відповідно до Закону України «Про державну службу», а в навчальних, медичних закладах, установах забезпечення та науково-дослідних установах – на будь-яких посадах та яким призначено пенсію на підставі Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»; військовослужбовців НГУ, звільнених з військової служби за віком, станом здоров'я, та осіб, звільнених з військової служби в запас або у відставку зі складу внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ

України; осіб, на яких поширюється дія Законів України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні», за умови їх перебування на медичному обслуговуванні в закладі охорони здоров'я МВС, при звільненні зі служби, військової служби чи займаної посади; 8) члени сімей (дружина (чоловік), діти до 18 років, а в разі їх навчання у вищих навчальних закладах – до 23 років): поліцейських, осіб з числа колишніх поліцейських та колишніх осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, звільнених зі служби за станом здоров'я, за віком, у зв'язку зі скороченням штату; колишніх працівників міліції, звільнених зі служби в органах внутрішніх справ за віком, хворобою або вислугою років; військовослужбовців НГУ (крім військовослужбовців строкової військової служби) та осіб, звільнених з військової служби НГУ за віком, станом здоров'я, які мають вислугу 20 років і більше; поліцейських, військовослужбовців НГУ, які відповідно до законодавства відряджені (прикомандировані) до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, інших органів державної влади (закладів, установ) або органів місцевого самоврядування на час виконання відповідних повноважень на постійній основі із залишенням на службі в поліції, військовій службі; державних службовців та працівників навчальних закладів, медичних і наукових установ та установ забезпечення Міністерства внутрішніх справ України або Національної поліції з числа колишніх працівників міліції, які станом на день опублікування Закону України «Про Національну поліцію» проходили службу в органах внутрішніх справ та мали календарну вислугу не менше п'яти років і продовжили роботу в Міністерстві внутрішніх справ України або Національній поліції (їх територіальних органах, закладах та установах) на посадах, що заміщуються державними службовцями відповідно до Закону України «Про державну службу» та громадян України з їх числа, яким призначено пенсію на підставі Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»; поліцейських, осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, військовослужбовців НГУ, які загинули (померли), пропали безвісти, стали інвалідами під час проходження служби в поліції (у тому числі під час участі в міжнародних миротворчих операціях), яким призначено пенсію на підставі Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [1].

При такій великій кількості осіб, які мають право на медичне обслуговування та реабілітацію в закладах охорони здоров'я МВС України і теперішній ситуації в країні розуміємо масштаб проблеми і її серйозність, адже саме ці особи були одними із перших на захисті нашої країни. Після повернення із зон бойових дій вони як найменш потребують психологічної реабілітації для можливості безболісного повернення до мирного життя.

Для вивчення та розуміння питання щодо надання медичних послуг та реабілітації особам, які мають на це право в закладах охорони здоров'я МВС України та для забезпечення належного державного регулювання у відповідній сфері пропонуємо спочатку з'ясувати, що таке реабілітація, її види, підстави надання.

Термін «реабілітація» походить від латинських слів «re-» – відновлення і «habilis» – здатність, тобто «Rehabilis» – відновлення здатності (властивостей), валідності індивідуума [2]. Реабілітація є актуальним питанням медицини щодо попередження, вичерпання і відновлення адаптаційних можливостей організму людини, реабілітація порушень гомеостазу.

Реабілітація – це комплекс заходів спрямованих на відновлення здоров'я, функціонального стану і працездатності організму, порушених хворобами, травмами, фізичними, хімічними і соціальними чинниками. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) дає дуже близьке до цього визначення реабілітації: «Реабілітація є сукупністю заходів, покликаних забезпечити особам з порушеними функціями внаслідок хвороб, травм і вроджених дефектів, пристосування до нових умов життя в суспільстві, в якому вони живуть».

Тобто здійснення реабілітації є комплекс медичних заходів, метою яких є відновлення порушених функцій організму спричинених травмами чи отриманих при народженні. З відновленням організму відбувається і пристосування людини до життя з втраченими функціями або навчанням відсутніх функцій.

Відповідно до визначення ВООЗ, реабілітація є процесом, спрямованим на надання всебічної допомоги хворим та інвалідам для досягнення ними максимально можливої при даному захворюванні фізичної, психічної, професійної, соціальної та економічної повноцінності. Іншими словами, мета реабілітації – це досягнення в відповідні терміни і з мінімальними витратами для здоров'я відновлення порушених функцій людини (параметрів багаторівневого гомеостазу), пристосування (адаптації) його до навколишнього середовища та участі в соціальному житті з колишніми або зміненими в зв'язку з хворобою соціальними функціями [2]. Наприклад, якщо людина втратила здатність рухатися або розмовляти, то завданням реабілітації є навчити заново рухатися або розмовляти з найменшими психологічними розладами щодо перебування у реальних умовах життя з певними вадами. Створити такі умови при яких особа безболісно відновить втрачені функції або навчиться жити з такими.

Надання послуг на високому рівні щодо реабілітації відіграє свою роль і на стратегічному рівні завдяки тому, що це сприятиме максимальному наближенню роботи українських правоохоронних органів до

високих стандартів організації та функціонування правоохоронних структур розвинутих демократичних країн, характерними ознаками яких є не тільки більш якісне виконання своїх завдань на основі довіри і партнерства з населенням, а й стабільно високий рівень внутрішньоорганізаційного (кадрового, фінансового, матеріально-технічного, психологічного, медичного) забезпечення [5]. Тобто зазначені вище працівники розуміючи підтримку та захист держави у соціальній сфері зможуть виконувати свої обов'язки не озираючись на страхи за своє здоров'я, а навпаки бути впевненими у підтримці держави і отриманні усіх необхідних медичних послуг та реабілітації для відновлення пошкодженого здоров'я.

Реабілітація працівників правоохоронних органів розпочинається з вступу на службу. Це обумовлено тим, що для цієї категорії публічних службовців обов'язковим при вступі на службу, одним із критеріїв відбору, є відмінний фізичний та психологічний стан здоров'я. В свою чергу відмінний стан вимагає постійної підтримки, адже краще зберігати здоров'я ніж потім його відновлювати.

Перше завдання щодо медичного відбору кадрів виконує військово-лікарська комісія, Центр психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору працівників правоохоронних органів України, а також відповідні служби на рівні областей, що відповідає цілям, завданням, принципам, формам та напрямкам роботи по забезпеченню правоохоронних органів професійними кадрами [3].

Зважаючи на особливість виконуваних функцій працівниками правоохоронних органів в сучасних умовах життя їм потрібна не лише медична реабілітація, а й професійна, соціальна, економічна. Кожна з них допомагає адаптуватися працівникам правоохоронних органів після виконання ними своїх специфічних та спеціальних завдань. Всі функції реабілітації зосереджує в собі відомча медицина.

Відомча медицина виконує спеціальну функцію, яка притаманна тільки їй, а саме – цільове медичне супроводження працівників при виконанні оперативно-службових завдань у період проведення заходів з ліквідації наслідків аварій, катастроф та інших екстремальних ситуацій, при охороні громадського порядку, масових порушень громадського порядку, а також наступну медичну реабілітацію, у тому числі медико-психологічну, працівників, які отримали поранення, контузію, травми при виконанні службових обов'язків, психофізичні перевантаження під час проходження служби [3; 4].

Так надаючи всі види реабілітації держава допомагає працівникам правоохоронних органів повернутися до нормального повноцінного життя. Медична реабілітація налаштована на відновлення здоров'я хворого шляхом комплексного використання різних засобів, спрямованих на максимальне відновлення порушених фізіологічних функцій організму (багаторівневого гомеостазу), а в разі неможливості досягнення цього – розвиток компенсаторних і замісних функцій організму. А саме, коли ми кажемо вже про фізичне пошкодження організму і неможливість відновити втрачені функції або частини тіла медицина звертається до протезування, яке відновить пошкоджені функції або частини та поверне особу до звичайного життя. Звичайно все це відбувається із психологічною адаптацією для комфортного пристосування до нових умов життя.

Медицина, як наука про здоров'я, вирішує дві основні задачі – попередження захворювань, а також їх лікування та профілактику рецидивів [2].

Психологічний (психотерапевтичний) аспект реабілітації – корекція психічного стану пацієнта (нормалізація психоемоційного статусу), а також формування його раціонального ставлення до лікування, лікарських рекомендацій, виконання реабілітаційних заходів. Необхідно створити умови для психологічної адаптації хворого до життєвої ситуації, яка змінилася внаслідок хвороби [2].

Психологічний стан це важлива ланка у реабілітації та лікуванні. Адже іноді трапляється, що особа взагалі не бажає лікуватися і втрачає сенс свого існування. Саме в таких випадках потрібне психологічне втручання для появи бажання лікуватися у самого хворого. Віра та бажання запорука результативного лікування.

Соціально-економічний аспект реабілітації – повернення потерпілому економічної незалежності і соціальної повноцінності. Це відновлення, а при неможливості, створення нового прийняттого для конкретної людини положення в сім'ї, колективі або в соціумі більшого масштабу. Наведені завдання вирішують не тільки медичні установи, а й органи соцзабезпечення. Тому реабілітація – багатогранний процес відновлення здоров'я людини і реінтеграції його в трудову і соціальне життя [2].

Соціальну реабілітацію потрібно розпочинати з матеріальних аспектів. Отримання статусу, який надає право отримувати грошову компенсацію через втрату здоров'я повинно не пригнічувати особу, а надавати впевненість у тому, що навіть втративши повну працездатність особа матиме кошти для подальшого існування та проходження належного лікування та реабілітації. Соціальна реабілітація, як напрямок державної політики повинен забезпечувати і дбати щодо створення робочих місць для осіб з фізичними вадами, що стане психологічною підтримкою для зазначених осіб. Розуміння своєї повноцінності яку особа поєднує зі своєю здатністю працювати і бути корисним є запорукою стійкого психологічного стану.

Вищезазначене наштовхує на висновок, що мета реабілітації полягає у використанні всіх можливих засобів та способів для досягнення довголітті людиною, незважаючи на її вид професійної діяльності.

Саме за допомогою реабілітації можливо безболісне повернення осіб, які мають право на реабілітацію в закладах охорони здоров'я МВС України до свого звичайного життя після отримання вад здоров'я

у зв'язку з проходженням служби. Особи, на яких покладений обов'язок боронити та захищати так само потребують піклування та захисту щодо їх здоров'я та психо-емоційного стану. Тому держава повинна не лише вимагати виконання своїх обов'язків, а й забезпечувати відновлення втраченого здоров'я особами, які стоять на захисті прав та свобод людини і громадянина, на захисті громадського порядку, захисті державного суверенітету та незалежності нашої країни.

Встановлено, що реабілітація – багатогранний процес відновлення здоров'я людини і реінтеграції його в трудове і соціальне життя

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Інструкції про порядок медичного обслуговування в закладах охорони здоров'я МВС. Наказ МВС України від 03 червня 2016. *Офіційний вісник України*. 2016. № 57. стор. 14, стаття 1987, код акта 82487/2016

2. Методичні рекомендації для викладачів на медичному факультеті з дисципліни «Медична реабілітація». URL: <http://kaf-fis-reab.dsmu.edu.ua>.

3. «Про організацію медико-психологічної реабілітації в системі МВС України» наказ МВС України від 29.12.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0644320-10>

4. Бухтіярова І.Г., Стрельченко О.Г. Особливості медичного забезпечення працівників правоохоронних органів в умовах реформування. *Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Херсон, 26 лютого 2021 р.) / за ред. д.ю.н. Шкути О.О. Херсон: Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, 2021. 346 с. (С. 316-319).

5. Стрельченко О.Г., Бухтіярова І.Г., Бухтіяров О.А. Доктринальна характеристика суб'єктів публічної адміністрації: сучасний вимір у рамках європеїзації суспільства. *Правова позиція* (правонаступник наукового журналу «Вісник Академії митної служби України. Серія: «Право»). 2022. Випуск 2 (35). С. 22-26.